

الگوی بررسی ویژگی‌های اجتماعی – روانی بازدیدکنندگان پارک‌های جنگلی به عنوان ابزار مدیریت پارک‌ها (مطالعه موردی: پارک جنگلی دلند)

سید حامد میرکریمی^۱، مرجان محمدزاده^۲، سمیه گلدوی^{۳*}

۱ استادیار گروه محیط زیست، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان

۲ استادیار گروه محیط زیست، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان

۳ دانشجوی دکتری آمایش محیط زیست، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان

(تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۰۲/۰۷؛ تاریخ تصویب: ۱۳۹۵/۰۶/۱۵)

چکیده

استفاده مطلوب از یک فضای تفریحی هنگامی انجام می‌شود که آن محیط بتواند پاسخگوی نیازهای اجتماعی-روانی و روانی مراجعه‌کنندگان علاوه بر تامین سایر نیازهای آنها باشد. به عبارت دیگر، مناطق تفریحی باید بر مبنای نیازهای مختلف اجتماعی-روانی و موقعیت گروه‌های استفاده‌کننده طراحی شوند. این موضوع، در پارک جنگلی دلند واقع در شرق گرگان در ایران بررسی شد. در مطالعه حاضر، ویژگی‌های اجتماعی روانی بازدیدکنندگان پارک جنگلی دلند بررسی شد و راهکارهایی برای بهینه‌سازی شرایط پارک بر مبنای نیازهای اجتماعی-روانی بازدیدکنندگان ارائه شد. این مطالعه، با تکمیل ۱۶۸ پرسشنامه در فصول تابستان و پاییز سال ۱۳۹۱ در پارک جنگلی دلند انجام شد. روایی پرسشنامه توسط دو تن از متخصصان تایید و پایایی آن با استفاده از آلفای کرونباخ محاسبه شد. نتایج نشان داد بیشتر بازدیدکنندگان با هدف کسب آرامش روحی و تفریح به این منطقه می‌آیند. همچنین، بیشتر افراد تمایل دارند امنیت پارک با همکاری توأم مامورین نیروی انتظامی و نگهبانان پارک تامین شود (حدود ۷۲ درصد افراد). در بخش آمار تحلیلی، آزمون کای اسکویر جهت بررسی ارتباط بین جنسیت افراد با برخی پارامترها استفاده شدند. نتایج این مطالعه می‌تواند، بازتابی از وضعیت موجود در پارک و انتظار بازدیدکنندگان از مدیریت پارک باشد که می‌تواند جهت مدیریت بهینه پارک و تامین رضایت بازدیدکنندگان مورد استفاده قرار گیرد.

کلید واژه‌ها: پارک‌های جنگلی، بازدیدکنندگان، ویژگی‌های اجتماعی-روانی، پارک جنگلی دلند

سرآغاز

توسعه فعالیت‌های اقتصادی، رشد جمعیت، افزایش مشغله‌های زندگی و بالا رفتن سطح استانداردهای زندگی سبب افزایش چشمگیر تقاضا برای محیط‌های طبیعی و نیاز به گردشگری شده است (حیاتی و همکاران، ۱۳۸۹). این موضوع، در سراسر جهان رو به گسترش بوده و شمار استفاده‌کنندگان از این مناطق به طور پیوسته رو به افزایش است. تفریح و تفرج از جمله نیازهای روحی و روانی هر شخص است که سبب رفع خستگی، آرامش اعصاب و شکوفایی استعدادها می‌شود (احمدی‌ثانی و همکاران، ۱۳۹۰). همچنین، رشد عظیمی در خصوص گردشگری مبتنی بر طبیعت وجود دارد (پرورش و همکاران، ۱۳۸۹). پارک‌های جنگلی طبیعی که نمونه‌های معرفی از مناطق طبیعی را در برمی‌گیرند و در بعضی موارد برای تضمین پایداری تنوع‌زیستی حایز اهمیت هستند، علاوه بر ارائه خدمات حفاظتی، آموزشی و پژوهشی، می‌توانند فرصت‌های بسیار مناسبی را برای گذراندن اوقات فراغت مردم و مامنی برای خلوت آن‌ها به وجود آورند (گشتاسب میگوئی و همکاران، ۱۳۸۷). از طرفی این پارک‌ها یکی از کانون‌های اصلی ترویج گردشگری نیز محسوب می‌شوند. گردشگری پدیده‌ای است که از گذشته دور مورد توجه جوامع انسانی بوده و برحسب نیازهای متفاوت اجتماعی و اقتصادی به پویایی خود ادامه داده و با توجه به توسعه روزافزون ارتباطات و افزایش چشمگیر تعداد گردشگران و درآمدهای ربالی ارزی حاصل از آن نتایج بسیاری مانند اشتغال را برای جوامع به دنبال داشته است (قربانی و همکاران، ۱۳۸۸). به این ترتیب، مدیریت صحیح تسهیلات، امکانات تفریحی و فضای سبز یک منطقه تأثیر چشمگیری در اقتصاد آن می‌گذارد. این مساله، اهمیت تصمیم‌گیری در زمینه برنامه‌ریزی طرح‌های توسعه‌ای برای این مناطق را بیش از پیش روشن ساخته است (هاشم‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۰).

در صنعت گردشگری بعد روانی و لذتی که افراد هنگام سفر به دست می‌آورند، قابل محاسبه کامل در چارچوب عدد و رقم نیست و ابعاد گسترده‌تری را به خود اختصاص می‌دهد که در روح و جان انسان منعکس می‌شود. لذت و حظی که به انسان هنگام مکاشفه در دل طبیعت و به دور از روزمرگی‌ها دست می‌دهد، قابل کلیشه و چارچوب‌بندی نیست. شاید افراد برای آن که به این حال دست پیدا کنند، حاضر به پرداخت هزینه‌های گزافی نیز باشند (صنایع‌گلدوز و مخدوم، ۱۳۸۸). یکی از شاخص‌های ارزیابی مطلوبیت فضاهای

تفرجی، میزان رضایتمندی و آسودگی بهره‌برداران در زمان استفاده از این گونه محیط‌هاست. فعالیت‌های تفرجی زمانی به معنای واقعی شکل می‌گیرد که تنش‌های عصبی ناشی از شرایط نامساعد محیط موجب ایجاد اختلال در درک زیبایی و نشاط محیط نشده باشد (کافی و همکاران، ۱۳۸۶). از آن جا که پارک‌ها و تفرجگاه‌ها در شرایط کنونی یکی از نیازهای زندگی بشر هستند (گشتاسب میگوئی و همکاران، ۱۳۸۷) و برای مردم احداث می‌شوند، بنابراین بدون آشنایی با آرا و نظرات آنان می‌توان تصمیم‌گیری درستی در مورد وضعیت بهینه آن‌ها انجام داد. استفاده از پرسشنامه، یکی از راه‌های آگاهی از خواسته‌ها و نیازهای بازدیدکنندگان است که در این پژوهش از آن استفاده شده است.

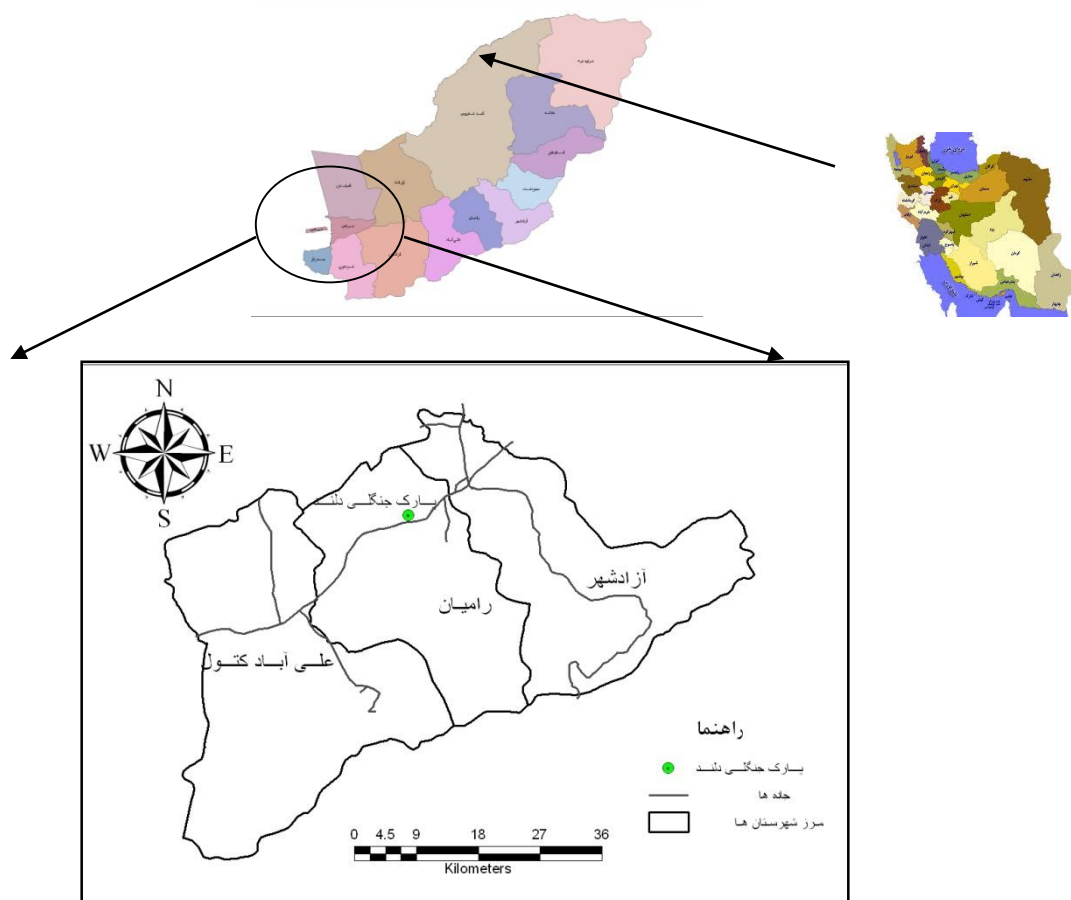
مطالعات بسیاری در این زمینه توسط سایر محققان انجام شده است. از جمله (صنایع‌گلدوز و مخدوم، ۱۳۸۸)، ظرفیت برد اجتماعی - روانی گردشگری در مکان‌های مقدس و پر انرژی را برآورد نمودند. مطالعه آن‌ها در منطقه تخت سلیمان در سال ۱۳۸۴ انجام شد. آن‌ها برای برآورد ظرفیت برد اجتماعی - روانی منطقه، تعداد ۱۴۰ پرسشنامه را تکمیل نمودند. نتایج مطالعه پس از تجزیه و تحلیل آماری پرسشنامه‌ها، عدد ظرفیت برد اجتماعی - روانی که میزان ترکم پیش‌بینی شده و عدد رویارویی را مشخص می‌ساخت، در روزهای هدف گردشگران انرژی، تعداد حداکثر ۱۵۰ نفر در فصل بازدید (تابستان) برآورد شد. همچنین (شایسته و همکاران، ۱۳۹۰) برنامه‌ریزی جهت مدیریت بهینه تفرجی را به عنوان ابزاری جهت کاربرد مفهوم ظرفیت برد در مدیریت پایدار مناطق تفرجی مورد مطالعه و بررسی قرار دادند. آن‌ها بیان نمودند افزایش میزان استفاده تفرجی از مناطق طبیعی هم بر منابع محیط‌زیستی آن‌ها و هم بر کیفیت تجربه حضور در طبیعت تأثیر می‌گذارد. آن‌ها پس از ارائه مفهوم ظرفیت برد و مقایسه مدل‌های مختلفی که در زمینه ظرفیت برد تفرجی ارائه شده‌اند، رویکرد جدید برنامه مدیریت بهینه تفرجی و اجزای آن را به عنوان چارچوبی کلی جهت استفاده در نواحی تفرجی معرفی می‌شود. (Reigner et al., 2012)، به مطالعه نقش شبکه حمل و نقل در مدیریت ظرفیت برد تفرجی پرداختند. آن‌ها بیان نمودند حمل و نقل و تفرج به طور ذاتی با هم مرتبط هستند. آن‌ها مطالعه خود را در پارک ملی یوس میت^(۱) انجام دادند و بیان نمودند که وجود راه‌های ترانزیتی و شبکه حمل و نقل در این پارک از دلایل اصلی حضور مردم در این پارک است. بنابراین، برای کنترل حضور مردم در پارک بررسی مسیرهای حمل

مواد و روش‌ها

• موقعیت جغرافیایی منطقه مطالعاتی

در این پژوهش، پارک جنگلی دلند به عنوان محدوده مطالعاتی انتخاب شد. این پارک در فاصله $44^{\circ} 04' 55''$ طول شرقی و $37^{\circ} 03' 13''$ عرض شمالی و در ۱۱ کیلومتری غرب آزادشهر و در شمال غربی محور اصلی شاهراه آسیایی تهران- مشهد و در شرق شهر دلند واقع شده است. شکل (۱) موقعیت جغرافیایی پارک جنگلی دلند را نشان می‌دهد.

و نقل پارک موثر است. بر این اساس، در مطالعه حاضر ویژگی‌های اجتماعی- روانی بازدیدکنندگان پارک جنگلی دلند مورد بررسی قرار گرفت تا نیازهای اجتماعی- روانی آن‌ها تعیین و پیشنهادهایی جهت تامین این نیازها در منطقه ارائه شود. نتایج مطالعه می‌تواند جهت مدیریت بهینه پارک مفید باشد.

شکل (۱): موقعیت جغرافیایی پارک جنگلی دلند

نمازخانه، سرویس‌های بهداشتی، کمپینگ، پیک‌نیک، میز و نیمکت، پارکینگ، مسیرهای آسفالتی، ساختمان نگهداری، فروشگاه، پناهگاه‌های چوبی و مهمانسرا می‌باشد.

• روش پژوهش

این پژوهش، با استفاده از کار میدانی و پیمایشی و تهیه و تکمیل پرسشنامه انجام شد. در این مطالعه، علاوه بر بررسی ویژگی‌های اجتماعی- روانی بازدیدکنندگان پارک، شرایط بهینه استفاده از پارک و راهکارهایی برای بهینه‌سازی منطقه با توجه به نیازهای

• توصیف منطقه مطالعاتی

این منطقه دارای ۵۴۱ هکتار مساحت است و در سال ۱۳۵۴ تأسیس شده است (برزه‌کار، ۱۳۸۴). ارتفاع از سطح دریا بین ۸۰ - ۱۲۰ متر و شیب عمومی پارک بسیار کم و یکنواخت بین ۵/۰ - ۱ درصد است. میزان بارندگی سالانه ۵۰۰ - ۶۰۰ میلی‌متر است که بیش‌تر آن در بهار می‌بارد. تیپ گیاهی آن بلوط، آزاد، مرزستان و انجیلی بوده و به ندرت سپیدار، افرا و اوجا در آن یافت می‌شود. امکانات پارک شامل آب‌خوری، روشنایی، زمین بازی،

یافته‌ها

با توجه به تقاضای روزافزون مردم برای استفاده از تفرجگاه‌ها و مراکز تفریحی، تجزیه و تحلیل در مورد این مساله از نقطه نظر اقتصادی و اجتماعی و بررسی خواسته‌های مردم و پیش‌بینی نیازهای تفرجگاهی و اوقات فراغت در آینده کاری است که با وجود دشواری، به علت ضرورت امر، الزامی است. در این مطالعه ویژگی‌های اجتماعی - روانی بازدیدکنندگان پارک جنگلی دلد مورد مطالعه قرار گرفت. برای انجام این کار، تعداد ۱۶۸ بازدیدکننده مورد پرسشگری قرار گرفتند. از این تعداد ۱۰۱ نفر مرد و ۶۷ نفر زن پرسشنامه‌ها را تکمیل نمودند. جدول (۱)، فراوانی و ویژگی‌های افراد تکمیل‌کننده پرسشنامه‌ها را نشان می‌دهد.

جدول (۱): فراوانی و ویژگی‌های افراد تکمیل‌کننده پرسشنامه‌ها (ماخذ: نویسنندگان)

جنسیت	تاهل	تعداد	درصد فراوانی
مرد	مجرد	۱۱	۶/۵۴
	متاهل	۹۰	۵۳/۶
زن	مجرد	۱۰	۵/۹۵
	متاهل	۵۷	۳۴
جمع کل	-	۱۶۸	۱۰۰

همانطور که جدول (۱) نشان می‌دهد، حدود ۶۰ درصد پرسشنامه‌ها توسط آقایان و حدود ۴۰ درصد توسط خانم‌ها تکمیل شده که از این میزان حدود ۱۲ درصد پرسشنامه‌ها توسط افراد مجرد و مابقی توسط متاهلین تکمیل شده است. همچنین بر اساس جدول (۱)، اکثر بازدیدکنندگان پارک را آقایان متاهل تشکیل می‌دهند (حدود ۵۳/۶).

• نتایج آمار توصیفی

به طور خلاصه، اطلاعات و نتایج حاصل از بررسی پرسشنامه‌ها عبارتند از:

- بر اساس اطلاعات حاصل از پرسشنامه‌ها، حدود ۷۵ درصد از افراد شاغل و ۲۵ درصد غیر شاغل می‌باشند. افراد غیر شاغل، بیشتر شامل خانم‌های خانه‌دار و دانشجویان بودند.
- حدود ۸۴ درصد بازدیدکنندگان برای گذراندن اوقات فراغت به طور معمول با خانواده به پارک می‌آیند و حدود ۹۷ درصد بازدیدکنندگان برای گذراندن اوقات فراغت خود، تمایل دارند که به پارک‌های طبیعی و جنگلی و کنار دریا مراجعه نمایند.

اجتماعی - روانی آن ارایه شد. جامعه آماری این پژوهش را مراجعه‌کنندگان به پارک جنگلی دلد در سال ۱۳۹۱ تشکیل می‌دهند. با توجه به این که تعداد افراد بازدیدکننده از پارک جنگلی دلد به طور متوسط روزانه ۳۳۰۰ نفر می‌باشد، حجم نمونه با احتمال خطای ۵ درصد و ضریب اطمینان ۹۵ درصد، ۱۶۰ نفر تعیین شده است. در این پژوهش جهت اطمینان بیشتر، تعداد ۱۶۸ پرسشنامه تکمیل شد. پرسشنامه‌ها بیشتر در ساعات اوج استفاده از پارک (ساعات ۱۰ تا ۱۶ بعد از ظهر) در دو فصل تابستان و پاییز سال ۱۳۹۱ تکمیل شده است.

در پرسشنامه ابتدا سوالات زمینه‌ای از جمله: جنسیت، سن، میزان تحصیلات و غیره مورد پرسش قرار گرفته و سپس به طرح سوالاتی در خصوص زمان‌های استفاده از تفرجگاه، انگیزه مراجعه به تفرجگاه، سابقه استفاده از تفرجگاه، دیدگاه افراد در مورد امنیت، تجهیزات، امکانات پارک و طبیعت پرداخته خواهد شد. پرسش‌ها با مطالعه و بررسی در خصوص موضوع مورد بحث توسط نگارندگان تهیه شد. از آن جا که در این مطالعه ظرفیت برد روانی مورد بررسی قرار گرفته است، سعی شده تا پرسش‌ها به گونه‌ای طراحی شوند که نیازهای روحی - روانی و اجتماعی افراد را در بر گیرند. به این ترتیب، پرسش‌هایی مانند انگیزه افراد از حضور در پارک، میزان شلوغی قابل قبول پارک، بهترین راه تامین امنیت پارک، فاصله قابل قبول از سایر گروه‌ها و قومیت‌گرایان افراد در خصوص گروه‌های مجاور آن‌ها مورد پرسش‌گری قرار گرفت. در نهایت، این پرسش‌ها برای ارزیابی ظرفیت برد روانی پارک جنگلی دلد استفاده شدند.

ابتدا روابی پرسشنامه توسط دو تن از متخصصان مورد تایید قرار گرفت. همچنین، پایایی پرسشنامه با استفاده از آلفای کرونباخ محاسبه شد. ضریب آلفای کرونباخ حدود ۰/۷۲۵۷ به دست آمد که نشان داد پرسشنامه از پایایی مطلوبی برخوردار است. پس از تکمیل پرسشنامه‌ها از سوی پاسخگویان، اطلاعات جمع‌آوری شده با نرم‌افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. در آمار توصیفی مواردی از قبیل درصد فراوانی و میانگین و در آمار تحلیلی از آزمون کای اسکویر استفاده شد. نتایج حاصل به ارایه راهکارهایی جهت بهینه‌سازی شرایط پارک جهت حفظ منطقه برای استفاده‌های آتی و دراز مدت و افزایش رضایتمندی مردم از حضور در پارک کمک می‌نماید.

تمایل دارند تا تنها نگهبانان پارک برقراری نظم و امنیت پارک را عهده‌دار باشند. در عین حال، ۶۸/۳ درصد از مردها و ۷۷/۶ درصد از زن‌ها تمایل دارند که نیروی انتظامی و نگهبانان پارک به کمک هم در برقراری نظم و امنیت پارک بکوشند. به عبارت دیگر، در کل ۱۲/۵ درصد از بازدیدکنندگان تمایل دارند که نیروی انتظامی امنیت پارک را تامین نماید. در حالی که، ۱۰/۱ درصد از بازدیدکنندگان تمایل دارند تا تنها نگهبانان پارک برقراری نظم و امنیت پارک را عهده‌دار باشند. در عین حال، ۷۲/۱ درصد از بازدیدکنندگان تمایل دارند که نیروی انتظامی و نگهبانان پارک به کمک هم در برقراری نظم و امنیت پارک بکوشند.

- همچنین، بر اساس اطلاعات حاصل از پرسشنامه‌ها، حدود ۲۸/۵ درصد از بازدیدکنندگان تمایل دارند که هنگام استراحت در پارک گروه‌های مجاورشان افراد هم‌قوم و هم‌زبان آن‌ها باشند و حدود ۸ درصد از بازدیدکنندگان تمایل دارند که هنگام استراحت در پارک گروه‌های مجاورشان افراد غیر هم‌قوم باشند. حدود ۵۸ درصد از بازدیدکنندگان اظهار بی‌تفاوتی نسبت به این موضوع نمودند و حدود ۶ درصد از بازدیدکنندگان تمایل داشتند که در محیط تنها باشند.

جدول (۲) نظرات بازدیدکنندگان را در مورد برخی معیارهای مطلوبیت محیط نظیر امکانات و تاسیسات، امنیت، نور، وضعیت امکانات ترویجی و آگاهی‌دهنده، وضعیت بهداشت، وضعیت امکانات خدماتی و رفاهی و گشت نیروی انتظامی نشان می‌دهد.

جدول (۲): نظرات بازدیدکنندگان در مورد برخی معیارهای مطلوبیت محیط (ماخذ: نویسندگان)

شماره	معیارها	نظرات بازدیدکنندگان (درصد)			
		خیلی کم	کم	متوسط	خوب
۱	امکانات و تاسیسات	۳۴	۲۶	۳۱	۹
۲	امنیت	۳	۱	۴۲	۳۵
۳	نور	۸	۱۲	۳۷	۲۹
۴	گشت نیروی انتظامی	۲۳	۲۳	۲۷	۱۶
۵	وضعیت بهداشت	۲۹/۹	۲۶/۷	۲۵	۱۴/۳
۶	وضعیت امکانات خدماتی و رفاهی	۲۵	۳۳/۳	۲۶/۱	۱۳
۷	وضعیت امکانات ترویجی و آگاهی‌دهنده	۳۶/۳	۲۴/۴	۲۴/۴	۱۰/۷

کسب ۷۷ و ۶۶ درصد آرا افراد در سطح متوسط تا خوب قرار دارد. با این حال، برخی معیارها مانند وضعیت بهداشتی پارک و وضعیت امکانات خدماتی- رفاهی پارک در سطح مطلوبیت خیلی کم تا

- حدود ۵۸/۳۳ درصد با هدف ایجاد آرامش روحی، ۱۱/۹ درصد با هدف تفریح، ۱۷/۲۶ درصد از بازدیدکنندگان به صورت گذری در این مکان حضور داشتند و مابقی همه موارد بالا را به عنوان انگیزه حضور خود در پارک معرفی نموده‌اند. در این میان، حدود ۶۸ درصد از بازدیدکنندگان مرد و حدود ۷۳ درصد از بازدیدکنندگان زن با هدف کسب آرامش روحی و تفریح به این پارک می‌آیند. در واقع، به طور کلی حدود ۷۰/۲۴ درصد از بازدیدکنندگان با هدف کسب آرامش روحی و تفریح به این پارک می‌آیند.

- حدود ۹۴ درصد از بازدیدکنندگان معتقدند که این منطقه نیاز به توسعه امکانات دارد و تنها ۶ درصد افراد خلاف این نظر را دارند.

- همچنین، حدود ۴۲ درصد بازدیدکنندگان مرد و حدود ۵۲/۳ درصد از بازدیدکنندگان زن معتقدند که برقراری امنیت در پارک از درجه اهمیت بالایی برخوردار است. همچنین، حدود ۳۰ درصد بازدیدکنندگان مرد و حدود ۲۱ درصد از بازدیدکنندگان زن معتقدند که حفظ حالت طبیعی پارک از درجه اهمیت بالا برخوردار است. این موضوع نشان می‌دهد که ویژگی «امنیت محیط» برای ۴۷ درصد از بازدیدکنندگان بالاترین اولویت را دارد و برای ۲۶ درصد افراد حفظ حالت طبیعی پارک از اهمیت بالایی برخوردار است.

- در خصوص مسئول برقراری امنیت در منطقه، نتایج نشان می‌دهد که حدود ۱۷ درصد از مردها و حدود ۶ درصد از زن‌ها تمایل دارند که نیروی انتظامی امنیت پارک را تامین نماید. در حالی که، حدود ۱۱ درصد از مردها و حدود ۹ درصد از زن‌ها

بر اساس جدول (۲)، بیشتر بازدیدکنندگان پارک معتقدند که امکانات پارک در حد خیلی کم تا متوسط است (حدود ۹۱ درصد بازدیدکنندگان). معیار امنیت پارک و معیار نور پارک به ترتیب با

شلوغی قابل قبول پارک نیز با استفاده از این آزمون بررسی شده است. جدول (۴)، نتایج این آزمون را نشان می‌دهد.

جدول (۴): نتایج حاصل از آزمون کای اسکویر در بررسی رابطه بین جنسیت و شلوغی قابل قبول پارک (ماخذ: نویسندگان)

منبع تغییرات	value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	۲/۶۰۵ ^a	۳	۰/۴۵۷
Likelihood Ratio	۲/۷۱۳	۳	۰/۴۳۸
N of Valid Cases	۱۶۸		

جدول (۵): نتایج حاصل از آزمون کای اسکویر در بررسی رابطه بین جنسیت و بهترین راه تامین امنیت پارک (ماخذ: نویسندگان)

منبع تغییرات	value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	۶/۰۲۵ ^a	۳	۰/۱۱۰
Likelihood Ratio	۶/۷۶۱	۳	۰/۰۸۰
N of Valid Cases	۱۶۸		

همان‌طور که جدول (۵) نشان می‌دهد، مقدار کای اسکویر به دست آمده برابر با ۶/۰۲۵ و سطح معنی‌داری آن برابر با ۰/۱۱۰ است. از آنجا که سطح معنی‌داری بیش از ۰/۰۵ است، فرض صفر رد و ارتباط بین متغیرهای مورد بررسی تایید می‌شود. بدین معنی که بین جنسیت افراد و بهترین راه تامین امنیت پارک ارتباط وجود دارد. همچنین، رابطه بین جنسیت افراد و فاصله قابل قبول از سایر گروه‌ها نیز با استفاده از این آزمون بررسی شده است. جدول (۶)، نتایج این آزمون را نشان می‌دهد.

جدول (۶): نتایج حاصل از آزمون کای اسکویر در بررسی رابطه بین جنسیت و فاصله قابل قبول از سایر گروه‌ها (ماخذ: نویسندگان)

منبع تغییرات	value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	۸/۵۷۳ ^a	۴	۰/۰۷۳
Likelihood Ratio	۸/۶۳۰	۴	۰/۰۷۱
N of Valid Cases	۱۶۸		

با توجه به جدول (۶)، مقدار کای اسکویر به دست آمده برابر با ۸/۵۷۳ و سطح معنی‌داری آن برابر با ۰/۰۷۳ است. بنابراین، فرض صفر رد و ارتباط بین متغیرهای مورد بررسی تایید می‌شود. بدین معنی که بین جنسیت افراد و فاصله مورد قبول افراد از سایر گروه‌ها ارتباط وجود دارد. همچنین، رابطه بین جنسیت بازدیدکنندگان و

متوسط با کسب بیش از ۸۰ درصد آرا بازدیدکنندگان می‌باشند.

• نتایج آمار تحلیلی

در این بخش آزمون کای اسکوار χ^2 جهت بررسی برخی پارامترها استفاده شد. نتایج حاصل از انجام این آزمون در زیر ارائه می‌شود.

نتایج حاصل از آزمون کای اسکویر

آزمون کای اسکویر جهت بررسی وجود یا عدم وجود رابطه برخی از معیارها با جنسیت بازدیدکنندگان استفاده شد. این معیارها شامل انگیزه افراد از حضور در پارک، میزان شلوغی قابل قبول پارک، بهترین راه تامین امنیت پارک، فاصله قابل قبول از سایر گروه‌ها و ویژگی قومیت گروه‌های مجاور (هم‌قوم یا غیرهم‌قوم) است. در آزمون کای اسکویر فرض صفر عبارتند از: دو متغیر از یکدیگر مستقل هستند و فرض ۱ آن عدم استقلال دو متغیر از هم است. بنابراین، رد فرض صفر نشان‌دهنده وجود رابطه بین دو متغیر می‌باشد. نتایج حاصل از انجام آزمون کای اسکویر در زیر و با استفاده از جداول (۳ تا ۷) توصیف می‌شود:

جدول (۳): نتایج حاصل از آزمون کای اسکویر در بررسی رابطه بین جنسیت و انگیزه حضور در پارک (ماخذ: نویسندگان)

منبع تغییرات	value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	۳/۷۲۷ ^a	۳	۰/۲۹۳
Likelihood Ratio	۳/۸۱۲	۳	۰/۲۸۲
N of Valid Cases	۱۶۸		

همان‌طور که در جدول (۴) ملاحظه می‌شود، مقدار کای اسکویر به دست آمده برابر با ۲/۶۰۵ و سطح معنی‌داری آن برابر با ۰/۴۵۸ است. از آنجا که سطح معنی‌داری بیش از ۰/۰۵ است، فرض صفر رد می‌شود. این موضوع وجود رابطه بین جنسیت افراد و میزان شلوغی قابل قبول پارک را تایید می‌نماید. همچنین، رابطه بین جنسیت افراد و بهترین راه تامین امنیت پارک نیز با استفاده از این آزمون بررسی شده است. جدول (۵) نتایج این آزمون را نشان می‌دهد. همان‌طور که جدول (۳) نشان می‌دهد، مقدار کای اسکویر به دست آمده برابر با ۳/۷۲۷ و سطح معنی‌داری آن برابر با ۰/۲۹۳ است. از آنجا که سطح معنی‌داری بیش از ۰/۰۵ است، فرض صفر رد می‌شود و ارتباط بین جنسیت و انگیزه حضور در پارک تایید می‌شود. بدین معنی که جنسیت افراد در انگیزه حضور آن‌ها در پارک تاثیرگذار است. همچنین، رابطه بین جنسیت افراد و میزان

خانواده‌ها ضروری به نظر می‌رسد. در راستای رسیدن به این هدف، تامین امنیت و آسایش بازدیدکنندگان نقش مهمی در جذب افراد به مناطق تفریحی دارد. این موضوع توسط (محمدی و رخشانی‌نسب، ۱۳۹۰) قابل تایید است. آن‌ها در مطالعه خود ایجاد ایمنی، امنیت و آسایش را از عوامل مهم در جذب بازدیدکنندگان در مناطق تفریحی بیان نموده‌اند. همان‌طور که (Reigner & et al., 2012) بیان نمودند، شبکه حمل و نقل در میزان حضور افراد در منطقه موثر است. پارک جنگلی دلند نیز به دلیل این که در مسیر جاده آسایشی مشهد- تهران قرار دارد، علاوه بر بازدیدکنندگان بومی بسیاری از افراد غیر بومی نیز در تمام طول سال به آن مراجعه می‌نمایند. به ویژه زاپین حرم مطهر امام رضا (ع) در مسیر حرکت خود به این مکان مراجعه می‌نمایند. بنابراین، جهت جذب بیشتر افراد ضروری است که وضعیت پارک به بهترین نحو اصلاح و بازسازی شود تا بازدیدکنندگان بتوانند از حضور در محیط آن لذت برده و با آسایش خیال در آن حضور داشته باشند. در این مطالعه، از آزمون کای اسکویئر X^2 جهت بررسی ارتباط بین جنسیت افراد با برخی پارامترها مانند انگیزه حضور در پارک و بهترین راه تامین امنیت پارک استفاده شد. نتایج حاصل نشان‌دهنده وجود ارتباط بین جنسیت افراد و تمایلات افراد در خصوص پارامترهای ذکر شده بود. همچنین آزمون یومان ویتنی، همبستگی اسپیرمن و کندال تاث نیز برای بررسی ارتباط بین جنسیت افراد و پارامترهای ذکر شده استفاده شدند. نتایج نشان داد که تنها بین این پارامترها و جنسیت ارتباط معنی‌دار در سطح $0/05$ وجود ندارد. نتایج این مطالعه می‌تواند بازتابی از وضعیت موجود در پارک و انتظارات بازدیدکنندگان از مدیریت پارک باشد. همچنین، نتایج می‌تواند جهت مدیریت بهینه پارک و تامین رضایت بازدیدکنندگان مفید باشد. پارک‌های جنگلی یکی از منابع طبیعی مهم در تامین نیازهای تفریحی انسان هستند که مردم برای کسب آرامش روحی و روانی به این پارک‌ها و تفرجگاه‌ها روی می‌آورند. این موضوع ضرورت بررسی عوامل موثر بر کسب آرامش روحی و روانی افراد در این مناطق را نشان می‌دهد. در مطالعه حاضر، ویژگی‌های روانی- اجتماعی بازدیدکنندگان پارک جنگلی دلند بررسی و راهکارهایی برای بهینه‌سازی شرایط پارک ارائه شد. برای این منظور، تعداد ۱۶۸ پرسشنامه در فصول تابستان و پاییز سال ۱۳۹۱ تکمیل شد. نتایج حاصل از بررسی آن‌ها نشان داد که به طور کلی رضایت نسبی در خصوص معیار امنیت، نور و امکان تردد در مسیرهای پیاده پارک وجود دارد (سطح مطلوبیت متوسط تا خوب). با این

خصوصیت قومیت گروه‌های مجاور (هم‌قوم یا غیرهم‌قوم) نیز با استفاده از آزمون کای اسکویئر بررسی شده است. جدول (۷)، نتایج این آزمون را نشان می‌دهد.

جدول (۷): نتایج حاصل از آزمون کای اسکویئر در بررسی رابطه بین جنسیت و قومیت گروه‌های مجاور (ماخذ: نویسندگان)

منبع تغییرات	value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	۴/۲۳۰ ^a	۳	۰/۲۳۸
Likelihood Ratio	۴/۲۸۶	۳	۰/۲۳۲
N of Valid Cases	۱۶۸		

همانطور که جدول (۷)، نشان می‌دهد، مقدار کای اسکویئر به دست آمده برابر با ۴/۲۳۰ و سطح معنی‌داری آن برابر با ۰/۲۳۸ است. بنابراین، فرض صفر رد و ارتباط بین متغیرهای مورد بررسی تایید می‌شود. بدین معنی که بین جنسیت افراد و تمایل به وجود افراد هم‌قوم یا غیر هم‌قوم در مجاور محل استراحت آن‌ها در پارک ارتباط وجود دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

در عصر حاضر، شهرنشینی بی‌رویه و ناملايمات حاصل از زندگی شهری موجب شده است تا ساکنان شهرها برای کسب آرامش روحی و روانی به پارک‌ها و تفرجگاه‌ها روی آورند. در این میان شناخت صحیح عواملی که متناسب با ویژگی‌های روحی و روانی آن‌هاست، اهمیت فراوانی دارد (محمدی و رخشانی‌نسب، ۱۳۹۰). پارک‌های جنگلی طبیعی یکی از کانون‌های اصلی قوت و ترویج گردشگری به شمار می‌روند که از نظر کمی و کیفی به موازات رشد خود در حال تحول می‌باشند. به موازات افزایش بازدیدکنندگان در منطقه باید ظرفیت و امکانات تفریحی نیز گسترش یابند. در مطالعه حاضر، ویژگی‌های اجتماعی- روانی پارک جنگلی دلند مورد مطالعه قرار گرفت. با توجه به نتایج حاصل از بررسی پرسشنامه‌ها مشخص شد که حدود ۹۷ درصد از بازدیدکنندگان تمایل به گذراندن اوقات فراغت خود در مناطق طبیعی دارند. این موضوع نشان‌دهنده علاقمندی افراد به محیط‌های تفرجگاهی طبیعی است. همچنین، بیش از ۷۰ درصد افراد با هدف کسب آرامش روحی و تفریح به مناطق تفریحی می‌آیند، ضمن این که حدود ۸۴ درصد افراد به صورت خانوادگی در این گونه محیط‌ها وارد می‌شوند، بنابراین مدیریت و برنامه‌ریزی صحیح محیط‌های تفرجگاهی جهت تامین این‌گونه نیازهای

رضایت بازدیدکنندگان است.

- بهبود درک بازدیدکنندگان از اهمیت و کارکردهای اکوسیستم در خلال بازدید از منطقه می‌تواند نقش موثری در حفظ منطقه داشته باشد.

- در آخر لازم به ذکر است، از آنجا که استفاده از مناطق تفریحی عامل موثری در راستای حفظ کیفیت تفرجگاه‌ها است (Lime & Stankey, 1903)، بنابراین ارزیابی ظرفیت برد مناطق تفرجگاهی به‌عنوان راهی موثر جهت تعیین تعداد مجاز بازدیدکنندگان در زمان مشخص و راهی برای حفاظت از کیفیت تفرجگاه‌ها، امری ضروری است و بهتر است هنگام طرح‌ریزی به ظرفیت برد منطقه توجه شود.

یادداشت‌ها

1. Yosemite

حال، این پارک از نظر برخی پارامترها نظیر وضعیت امکانات پارک، وضعیت بهداشتی پارک و وضعیت امکانات خدماتی رفاهی در وضعیت مطلوبی قرار ندارد و نمی‌تواند رضایت افراد را تامین نماید (سطح مطلوبیت خیلی کم تا متوسط). بنابراین، برای رسیدن به این هدف افزایش امکانات بهداشتی، خدماتی- رفاهی و ایمنی می‌تواند نقش موثر در تامین نیازهای اجتماعی- روانی افراد و افزایش رضایت بازدیدکنندگان پارک را داشته باشد. نتایج مطالعه حاضر می‌تواند با انعکاس نظرات و انتظارات بازدیدکنندگان نقش مهمی را در خط مشی‌های آینده منطقه و بهبود وضعیت آن داشته باشد. این مطالعه، می‌تواند به مدیران و تصمیم‌گیران جهت تامین بیش از پیش رضایت بازدیدکنندگان کمک نماید. همچنین، با توجه به پاسخ‌های ارائه شده در پرسشنامه بهتر است در طرح‌ریزی فضاهای تفرجگاهی پارک موارد زیر هم در نظر گرفته شود:

- اصلاح و بهبود امکانات بهداشتی، رفاهی و خدماتی در کنار تامین امنیت محیط که عامل مهمی در حفظ تقاضا و تامین

فهرست منابع

- احمدی‌ثانی، ن.؛ بابایی کفاکی، س. و متاجی، ا. ۱۳۹۰. بررسی امکان فعالیت‌های اکوتوریسمی از نظر اکولوژیک در جنگل‌های زاگرس شمالی با کاربرد تصمیم‌گیری‌های چند معیاره، سیستم اطلاعات جغرافیایی و سنجش از دور. مجله آمایش سرزمین. سال ۳، شماره ۴، صص ۴۵-۶۴.
- برزه‌کار، ق. ۱۳۸۴. پارک‌ها و تفرجگاه‌های جنگلی (مکان‌یابی و طرح‌ریزی). سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی. چاپ اول. ۲۳۱ ص.
- پرورش، ح.؛ پرورش، ا. و محمدی‌زاده، م. ۱۳۸۹. تعیین ظرفیت برد فیزیکی، ظرفیت برد واقعی و ظرفیت برد موثر جهت مجتمع اقامتی چاهو در منطقه حفاظت شده گنو. مرکز گردشگری علمی- فرهنگی دانشجویان ایران.
- حیاتی، ب.؛ احسانی، م.؛ قهرمان‌زاده، م.؛ راحلی، ح. و تقی‌زاده، م. ۱۳۸۹. عوامل مؤثر بر تمایل به پرداخت بازدیدکنندگان پارک‌های ایل‌گلی و مشروطه شهر تبریز: کاربرد روش دو مرحله‌ای هکمن، مجله اقتصاد و توسعه کشاورزی، ج ۲۴، شماره ۱، صص ۹۱-۹۸.
- شایسته، ک.؛ مخدوم، م.؛ یآوری، ا. ر.؛ شریفی، م. و جعفری، ح. ر. ۱۳۹۰. برنامه مدیریت بهینه تفرجی، ابزاری برای کاربرد مفهوم ظرفیت برد در مدیریت پایدار مناطق تفرجی. پژوهش‌های محیط زیست. سال ۲، شماره ۳، صص ۶۵-۷۶.
- صنایع گلدوز، س. و مخدوم، م. ۱۳۸۸. برآورد ظرفیت برد اجتماعی- روانی گردشگری در مکان‌های مقدس و پر انرژی (مطالعه موردی: تخت سلیمان ایران). مجله محیط‌شناسی. سال ۳۵، شماره ۵۱، صص ۳۷-۴۴.
- قربانی، ر.؛ حیدری چنانه، ر. و سراقی، ع. ۱۳۸۸. برآورد ارزش‌گذاری اقتصادی - تفرجگاهی آبشار و محوطه تفریحی، تاریخی گنجنامه و تعیین عوامل موثر بر تمایل به پرداخت (CVM). www.sid.ir. مشاهده شده در تاریخ ۱۳۹۱/۱۰/۱۵.
- کافی، م.؛ عسکرزاده، م. و منصوری، س. ا. ۱۳۸۶. اصول ایمن‌سنجی در طراحی پارک‌ها. مجله علوم کشاورزی ایران. ۳۸، ۱، صص ۳۳-۳۸.
- گشتاسب‌میگویی، ح.؛ شمس، ب. و چشمه خاور، ب. ۱۳۸۷. بررسی آراء و نیازهای تفرجی بازدیدکنندگان پارک جنگلی سی‌سنگان. مجله علوم محیطی. سال ۶، شماره ۲، صص ۴۳-۵۴.
- محمدی، ج. و رخشانی‌نسب، ح. ر. ۱۳۹۰. تحلیل رفتاری عوامل کمی و کیفی موثر بر جذب شهروندان به پارک‌های شهری در اصفهان. سال ۱۱، شماره ۳۴، صص ۲۸-۴۸.
- هاشم‌نژاد، ه.؛ فیضی، م. و صدیق، م. ۱۳۹۰. تعیین ارزش تفرجگاهی پارک جنگلی نور مازندران، با استفاده از روش ارزش‌گذاری مشروط (CV)، محیط‌شناسی، ۳۷، ۵۷، ۱۲۹ - ۱۳۶.

Lime, D. W. & Stankey, G. H. 1903. Carrying capacity: maintaining outdoor recreation quality. Aldo Leopold Wilderness research institute: publication # 6.

Reigner, N.; Kiser, B.; Lawson, S. & Manning, R. 2012. Using transportation to manage recreation carrying capacity. The George Wright Forum. Vol. 29. No. 3: 322-337 pages.